

AYDINLANMA DÜŞÜNÜRLERİ BENTHAM VE HUME; DOĞAL HAK VE POZİTİF HAK

Bentham: “Hak yasanın çocuğudur, olgusal/real yasadan olgusal/real haklar gelir; ama imgesel yasalardan, ‘doğa yasası’ndan imgesel haklar gelir,” der. “Doğal hak bütünüyle saçmadır.”

Kuşkucu **Hume** hiç kuşkusuz Bentham ile anlaşma içindedir: “Doğal yasa ve doğal haklar gerçek olmayan metafiziksel fenomenlerdir.”

‘DOĞAL HAK’ anlatımı pozitif olmayan, yazılı olmayan, henüz bir olgu olmayan ve gene de o sözde aydınlık yüzyılın bilincinde gün gibi açıkta yatan İNSAN HAKLARI kavramının anlatımıydı. Aydınlanmanın asıl temsilcileri için boş metafizik idi. Aydınlanma düşünürleri Ussalcılar değil, ama görgücü Kuşkuculardır, ve düşüncelerinin vargılarını çıkarsamamış olsalar da, nihilizmin ve pozitivizm bu işi daha sonra onlar için yapacaktı.

VOLTAIRE — 1 AYDIN DESPOTİZMİ

Voltaire adını sonradan alan François-Marie Arouet (1694-1778) bir noterin oğluydu, Jesuitler tarafından eğitildi, Latince ve Yunanca öğrendi, ve bir yazar olmayı istedi. Aristokratların arasına karıştı, yetkelere karşı yazılarından ötürü sayısız hapis ve sürgün cezasına çarptırıldı, ve bir keresinde Bastille’de on bir ay yattı ve bir soyluya hakaretinden ötürü üç yıl (1726-9) İngiltere’de sürgünde kaldı. İnanç özgürlüğünü, anlatım özgürlüğünü, özgür tecimi, devlet ve kilisenin ayrılmasını savundu. 20.000 kadar mektup ve 2.000 kadar kitap ve makale yazdı. Newton’ın Kitada tanınmasında başlıca etki (ve elma öyküsü) ona aittir. 1750’de hayranları arasında olan Büyük Frederick’in yanına gitti.

Die Tafelrunde by Adolph von Menzel. Guests of Frederick the Great, in Marble Hall at Sanssouci, include members of the Prussian Academy of Sciences and Voltaire (seated, third from left).

Friedrich der Große
(1712– 1786)

AYDINLANMA — 1 AYDIN DESPOTİZMİ (ENLIGHTENED DESPOTISM)

Wikipedia: "They tended to allow religious toleration, freedom of speech and the press, and the right to hold private property. Most fostered the arts, sciences, and education."

"Dinsel hoşgörüyü, konuşma ve basın özgürlüğüne, ve özel mülkiyet hakkına eğilimliydiler. Çoğu sanatları, bilimleri ve eğitimi destekledi."

Büyük Frederik (Prusya) ve II. Katerina (Rusya)

Wikipedia: "Voltaire was a prominent Enlightenment philosopher who felt enlightened monarchy was the only real way for society to advance."

"Voltaire önde gelen bir Aydınlanma filozofuydu ve aydınlanmış monarşinin toplumun ilerlemesi için biricik doğru yol olduğunu duyumsuyordu."

Friedrich der Große
(1712– 1786)

4

www.idea-yayinevi.com
NOESİS FELSEFE ATÖLYESİ/CKM

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 2

Aydınlanmanın belgisi:

“Herşey halk için. Hiçbirşey halk tarafından değil.”

Aydınlanma karşısavı olarak HALKA, boşınançlı gördüğü halka gereksinir. Halk yönetilecek, ilerletilecek, aslında kurtarılacak olandır. Bu varsayım altında, DEMOKRASİ geçersizdir. Hiç kuşkusuz halk henüz kendini yönetemeyebilir, ve popüler politik istencin yokluğunda Monarşi olanaklı biricik devlet biçimi olabilir. Önemli olan nokta Aydının Halkı **her zaman** yönetilmesi gereken ve **hiçbir zaman** politik olarak büyümeyecek bir KİTLE olarak, YİĞİN olarak görmesidir.

Aydın Kavramı Yurttaş Kavramı değildir. Aydın Genel İstenci tanımaz. Onun İstenci toplumsal İstencin üzerindedir.

Aydın politik olarak egemen olma İSTENCİNİ taşır, ve kendi İstencini DEVLET olarak geçerli kılmak isteyen özgür Yurttaş, GENEL İSTENCİ tanımaz. İSTENCİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ tanımamak Aydının keyfi bir tutumu değildir, tersine bu onun Kavramında yatar. Aydının Özgürlük İstencine yanıtı yine kavramı gereği ZOR ve ŞİDDETtir, yoksa Aydın değil ama Yurttaş olur, Demokrasiyi kabul ederdi. Aydınlanma Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna geçiş sürecinin bileşenidir, feodal kültürün modern topluma sarkan bir artığıdır.

AYDINLANMA ve HOŞGÖRÜ

Hoşgörü üzerine Voltaire:

“Hristiyanların birbirlerine hoşgörü göstermeleri gerektiğini kanıtlamak için büyük bir sanat ya da gözcü bir konuşma ustalığı gerekmez. Ama ben daha ileri gideceğim ve diyeceğim ki tüm insanları kardeşlerimiz olarak görmeliyiz. Ne? Türk kardeşim midir? Çinli kardeşim midir? Yahudi? Siyamli? Evet, hiç kuşkusuz; tümümüz aynı babanın çocukları ve aynı Tanrının yaratıkları değil miyiz?”

“It does not require great art, or magnificently trained eloquence, to prove that Christians should tolerate each other. I, however, am going further: I say that we should regard all men as our brothers. What? The Turk my brother? The Chinaman my brother? The Jew? The Siam? Yes, without doubt; are we not all children of the same father and creatures of the same God?”

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 3

Aydınlanma özel olarak karanlık Boşanma ve bilgisizliğe karşıttır, ve terimin kendisi İnancın yerini Bilginin alması gerektiğini imler.

Aydın kavramı gereği karşısında aydın-olmayan Halk kitlesini varsayar — bilgisiz, boşançlı kitle.

Aydınlanma Genel İstenci, evrensel özgürlüğü, bireysellik ilkesini tanımaz. Bu düzeye dek despotiktir. Aydınlanma despotik bir kültürün anlatımı ve göstergesidir, özgür bireylerin modern toplumunda yeri ve gereği yoktur, despotizminin kendisinde arkaik bir karakter taşır.

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 4

Aydınlanma modern olamaz, çünkü modernlik ötsel olarak İstenç özgürlüğü ile, Duyunç Özgürlüğü ile başlar. Aydınlanmanın **Hoşgörüden** yana olması Duyunç özgürlüğünden yana olması gibi görünür. Ama bu bir yanılsamadır, çünkü Aydın **öznel özgürlüğü**, bireyin kendi için karar verme ve yargıda bulunma, kendi istenci ile eylemde bulunma özgürlüğünü tanımaz, çünkü kendini birey-üstü bir yetke ve güç olarak ve aydın-olmayanı istençsiz olarak görür.

Ussal insan ötsel olarak özgürdür. Ama Aydının kuşkuculuğu onun insanı ussal bir varlık olarak görmesine izin vermez. Aydının kuşkuculuğu aydın despotizmi ile uyum içindedir.